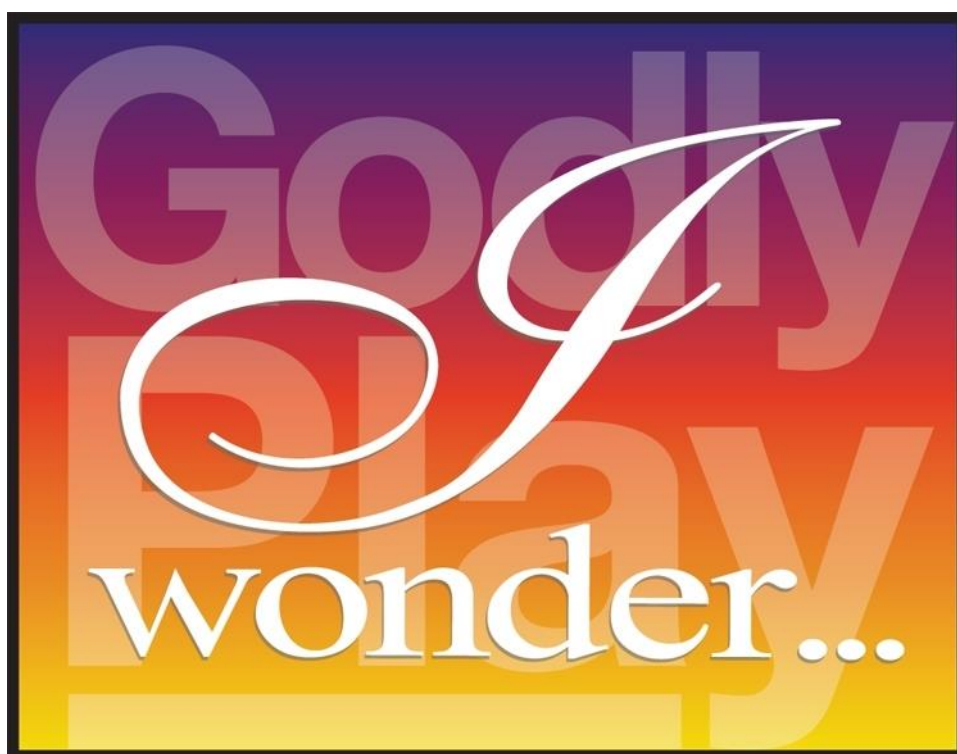


Forundring over Forundring

Godly Play som et redskab til forundring med konfirmander.
Børneteologi og religionspædagogik i praksis.

Studieorlov maj-juli 2016.

Brian Krüger Iversen, Gjellerup



Naar der tales til et Barn om Christendommen, og Barnet ikke voldeligen i overført Forstand mishandles: saa tilegner det sig alt det Milde, det Barnlige, det Elskelige, det Himmelske; det lever sammen med det lille Jesu-Barn, og med Englene, og med de hellige Tre-Konger, det seer Stjernen i den mørke Nat, det reiser den lange Vei, nu er det i Stalden, **Forundring over Forundring**, altid seer det Himlen aaben, med hele Phantasiens Inderlighed længes det efter disse Billeder – nu, og lad os saa ikke glemme Pebernødderne og al den anden Herlighed, der falder af i den Anledning; thi lad os fremfor Alt ikke blive gamle Labaner, der lyve om Barndommen, der tillyve sig selv dens Overspændthed og fralyve Barndommen dens Virkelighed.

Søren Kierkegaard - i Afsluttende uvidenskabeligt Efterskrift til De Philosophiske Smuler. Samlede værker VII side 521

Indhold

| | |
|--|----|
| Indledning | 4 |
| Børneteologi | 5 |
| Orlovens forløb | 6 |
| HVAD ER GODLY PLAY? | 6 |
| Et Godly Play forløb | 7 |
| Det religiøse sprog | 8 |
| Tærsklen | 9 |
| Cirklen | 10 |
| Respons | 11 |
| Festen | 11 |
| Hvorfor bruge GODLY PLAY med konfirmander – og i det hele taget med mindre og større børn? | 11 |
| HVORDAN BRUGE GODLY PLAY MED KONFIRMANDER? | 12 |
| Oversigt: | 14 |
| Gammel testamente. Hellig historie | 14 |
| Skabelsen (Hellig historie –GT Kernepræsentation) | 14 |
| Syndefaldet ”The falling apart” (Hellig historie –GT Berigende lektion) | 14 |
| Den store familie. (Hellig historie –GT Kernepræsentation) | 15 |
| Udgangen af Egypten (Hellig historie –GT Kernepræsentation) | 15 |
| Ny testamente. Lignelser | 15 |
| Den barmhjertige samarianer: (lignelser - kernepræsentation) | 15 |
| Den gode hyrde: (Lignelser - kernepræsentation) | 15 |
| Den værdifulde perle ... (lignelser - kernepræsentation) | 16 |
| Sædemanden (lignelser - kernepræsentation) | 16 |
| Den største lignelse / The greatest parable (Hellig historie – NT Kerne-præsentation) | 16 |
| Liturgisk | 17 |
| Påskens ansigter (deles over 1-7 gange) (liturgisk) | 17 |
| Den hellige familie. (Liturgisk) | 17 |
| Dåben (liturgisk – kernepræsentation) | 18 |
| Den gode hyrde i nadverfællesskabet (liturgisk) | 18 |
| Kirkeåret (liturgisk - kernepræsentation) | 18 |

| | |
|---|----|
| Religionspædagogiske overvejelser | 19 |
| At finde mening i livet | 20 |
| Kan man så tale om barnets ret til religion? | 24 |
| HVORDAN opdrage sit barn religiøst, når ... ? | 24 |
| Børnefilosofi og børneteologi | 25 |
| Er børn også teologer? | 26 |
| Sammenhæng mellem børnefilosofi og børneteologi | 26 |
| Afslutning | 27 |
| Litteratur | 29 |

Indledning

Det er over 17 år siden jeg havde mit første konfirmandhold. Som ung præst kastede jeg mig glubsk over det store udbud af undervisningsmateriale, der var på markedet. Særligt fokus naturligvis på det materiale, som jeg havde oplevet i min praktik og i pastoralseminariets undervisning i didaktik.

Fra starten var det for mig Kaj Mogensens ”større kærlighed har ingen”. Det var Ågård/Hvas ”K-materialet”. Det var ”Nutidens lignelser” af Kristians Brogaard. Peter Madsens ”Menneskesønnen”, naturligvis. Senere kom Con Dios til og det hele blev mikset og koblet med egne ideer og med nye metoder ala Cooperative Learning. Jeg har holdt alle antenner ude efter nye materialer og tendenser og har læst også ”Alle mine kilder” og ”At sætte ord på hvad jeg tror på”. Jeg har læst om ”Drenge og konfirmationsforberedelse” og har hentet ideer og inspiration i Steen Skovsgaards ”Det bedste er Gud” i artikler, foredrag, kurser osv.

Jeg har brugt musikvideoer, kortfilm, spillefilm, internettet osv. – og gør det stadig i begrænset omfang.

For ca. 12 år siden havde jeg mit første forløb med en specialklasse. Her valgte jeg at bruge Kristuskransen og lade den være ramme om forløbet. Siden da er jeg igen og igen vendt tilbage til Kristuskransen som et godt pædagogisk redskab til at få fat på Jesu livshistorie, den kristne troslære og vores eget liv i kobling med det.

Kristuskransen er konkret, fysisk. Den gør kristendommen bærbar i mere end én forstand og den åbner for en liturgisk tilgang til ”det med Gud” fremfor en mere traditionel læringsmæssig-tilgang. Der er udgivet en mængde litteratur om Kristuskransen – både til egen personlig andagtsbrug mv. men også til brug med konfirmander.

Jeg er kommet længere og længere væk fra de konfirmandmaterialer, jeg brugte i starten – i hvert fald i bogform! Ikke at der er noget galt med dem. Og mange af ideerne og tilgangene ligger naturligvis stadig i rygsækken og findes frem, når der er behov. Det er nok snarere mig, der bare er ved at finde min form.

En tendens viser sig. De seneste år har mine konfirmander ikke set et eneste elevhæfte. De har ikke udfyldt et eneste arbejdsark. De har stort set ikke haft en blyant i hånden, andet end da de skulle tegne skitser til et maleri på deres salmebog og til deres konfirmand-ikon, og så til at skrive deres evaluering ...

I stedet har de arbejdet med stilhed, Kristuskransens Jesus-fortælling og kobling til deres eget liv. De har hørt meget bibelhistorie – genfortalt efter præstens til tider svigtende hukommelse, men det tager de ganske pænt. (Faktisk er de så glade for at få fortalt bibelhistorie, at mange af dem i deres evaluering skriver: Fortæl mere bibelhistorie!). De har brugt tid på forundring og for en vis del på kreativ respons på deres forundring (og nej, jeg er ikke nogen særlig kunstnerisk person og er faktisk temmelig farveblind).

Drama har jeg aldrig været god til at inddrage – og mine konfirmander efterspørger da også løbende mere bevægelse, så et eller andet må jeg gøre ved det ... på et tidspunkt.

Når jeg vælger at skrive og fortælle om GODLY PLAY, så skyldes det, at jeg her har fundet noget, som på en særlig måde kan få bibelhistorien i fokus og fastholde dette fokus

i et relevant og medinddragende forløb, hvor du ikke behøver være god til hverken at læse eller skrive for at kunne være med.

Jeg oplever GODLY PLAY som en værdifuld metode, som også kan koble konfirmandforberedelsen sammen med gudstjenesten/liturgien og som anerkender konfirmandernes tanker om Gud, Jesus, kirken, troen som relevante i en teologisk debat. Tror jeg nok.... for jeg har ikke prøvet det i praksis med konfirmander. Det skal det næste år bruges på!

Børneteologi

Det, som for alvor fik mig på sporet af Godly Play og gjorde mig nysgerrig på det, var begrebet "børneteologi". Det vil sige

- teologi FOR børn: Hvad skal vi sige til børn – og hvordan gør vi det?
- teologi OM børn: Hvad siger Bibelen om børn?
- teologi MED børn: Hvordan skabes en jævnbyrdighed mellem barn og voksen, så den voksne mere bliver samtalepartner end formidler af troens anliggender? (om end der naturligvis altid være forskel på barn og voksen).
- teologi AF eller FRA børn: Hvordan – og i hvilket omfang – kan barnet være et forbillede for den voksne, så læring også kan gå fra barn til voksen og ikke kun den anden vej?

Når vi taler om børneteologi er det selvsagt ikke teologi som akademisk disciplin. Formålet med børneteologien er dermed at få teologien (læren om Gud) ned i øjenhøjde, så "det med Gud" ikke udelukkende bliver for de lærde.

Det er en spændende vinkel på teologien. Man skal naturligvis ikke i det arbejde glemme, at der er en asymmetri mellem barn og voksen. Den voksne ved noget, som barnet endnu ikke ved og har lært. Man skal heller ikke i den sammenhæng ophøje barnet, så det nærmest kun er barnets tilgang til Gud, som er sand og uspoleret. Og endelig må man heller ikke falde i den grøft, at man overlader det til barnet selv at definere troens indhold. Det er at svigte og at overbelaste barnet.

Men børneteologien giver god mening som pejlesnor for det religionspædagogiske arbejde, når den er et udtryk for

- at barnet er fuldt ud så meget værd som den voksne, og
- at barnet samtidig er fuldt og helt afhængig af, at den voksne vil hjælpe barnet på vej.
- At barnet både anerkendes lige der, hvor det er, samtidig med
- at den voksne påtager sig at opdrage, undervise og forkynde, for også at føre barnet til selvstændighed.
- At man ikke devaluerer børneteologien til blot at være en almenreligiøs dannelse, men
- at man tager højde for, at kristendommen pr. definition er en åbenbaringsreligion. ¹

¹ Carsten Hjorth Pedersen: Dit kompetente, kristne barn – en vurdering af teologi med børn.

Orlovens forløb.

Studieorloven blev indledt med et tredages kursus på Diakonhøjskolen, hvor jeg blev uddannet fortæller og vejleder i Godly Play.

Dernæst fulgte læsning om tanker, teori og strømninger bag såvel Godly Play som religionspædagogikken generelt.

Undervejs arbejdede med afprøvning af fortællinger i praksis samt oversættelse af en række lektioner fra det amerikanske forlæg til dansk. Herunder overvejelser over didaktiske og teologiske udfordringer i forhold til brug med konfirmander.

Anskaffelse/produktion af materiale til fortællinger.

Løbende sparring med primært Erik Holmgaard, sognepræst ved Gl. Haderslev kirke, og underviser i Godly Play. Efter aftale med ham og Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler er jeg nu startet op på uddannelsen til at blive underviser i Godly Play.

Orloven sluttede den 18.-20. august med deltagelse i første af fire kurser, der (sammen med fortæller-kurset ved orlovens start), gør mig til underviser. De kommende to kurser er i januar 2017 på Diakonhøjskolen og i september 2017 på FUV, Løgumkloster.

HVAD ER GODLY PLAY?

Godly Play bygger på Maria Montessoris banebrydende pædagogiske ideer helt tilbage fra 1930'ernes Italien og Spanien. Der er ikke meget pædagogik fra dengang, som stadig anses for relevant. Hendes arbejde er undtagelsen. Hun udviklede en pædagogisk metode til læring, som både tog højde for indretningen af rummet, børnenes leg og de materialer, der skulle bruges i undervisningen og legen.

Noget at det nye dengang var, at Maria Montessori ikke bare fastslog en sammenhæng mellem leg og læring, for det var ikke i sig selv nyt, men at hun på sin vis styrede legen (også når børnene oplevede den som fri) med selvkorrigerende legetøj og instruerende materialer, som var med til at give børnene bedre sans for former, aktivitet, sammenhæng og mening.

Samtidig pegede hun også på børnenes behov for stilhed og ro.

I begyndelsen af 70'erne stødte præsten Jerome Berryman på hendes arbejde. Han havde under sit teologiske studie i 50-60'erne oplevet igen og igen at sidde med det samme spørgsmål under forelæsninger, studiegrupper mv. Spørgsmålet om: *hvad med børnene?*

Han oplevede et stort fravær af fokus på børnene. Både deres plads i kirken og Guds rige (jf. Jesu ord om børnene) men også om, hvordan man overhovedet skulle kommunikere om kristendommen relevant til børn.

Efter de teologiske studier fortsatte han sin opmærksomhed på undervisningen af børn. I 1971-72 studerede han et år på The Center for Advanced Montessori Studies i Italien. Siden da har stort set alt professionelt fokus været på børneteologi – også i praksis. Siden 2007 har han været direktør for The Center for the Theology of Childhood, som er et research center for Godly Play Foundation.

Gennem mange år studerede, afprøvede og udviklede J. Berryman sammen med sin kone det materiale, som de så i begyndelsen af 90'erne var klar til at udgive med bogen Teaching Godly Play. Siden da er der udkommet flere bøger med lektioner/præsentationer af flere bibelhistorier, lignelser, liturgiske lektioner, samt baggrundsmateriale og såvel teologiske som pædagogiske artikler, bøger mv.

Der er flere elementer, der er gode at få overblik over, hvis man skal se og forstå Godly Play tankegangen. Her følger en kort gennemgang af de væsentligste:

Et Godly Play forløb

Det religiøse sprog

Tærsklen

Cirklen

Respons

Festen

Et Godly Play forløb

Hvis man følger oplægget fra skaberne af Godly Play, forløber et Godly Play møde med børn efter en helt fast skabelon.

Ved hvert møde er der to voksne tilstede. Fortælleren og Vejlederen.

Åbning: Vejlederen tager imod ved døren, der bydes velkommen og vejlederen sikrer sig, at hver enkelt barn er set. Når barnet er klar, kommer det ind lokalet. Lokalet er indrettet og forberedt til formålet. Puder er lagt i en cirkel. Her sidder fortælleren klar og tager imod. Når alle er på plads og der er snakket stille færdig om løst og fast skabes nærvær om dagens program. Evt. indledes med en sang, bøn eller tilsvarende "liturgisk" opstart.

Høre ordet og give respons: Derefter hentes fortællingen fra reolerne og bæres ind i fortælle-cirklen og der fortælles. Efter fortællingen følger forundringsfasen, hvor der samtales om fortællingen ud fra en bestemt type af spørgsmål, der giver alle mulighed for at kunne deltage – også helt uden forkundskaber. Fortællingen sættes på plads igen.

Nu er fortællingen hørt, den er drøftet og nu følger så den kreative respons. Det er her hvor der arbejdes individuelt med lige akkurat den form for kreativitet, som børnene selv vil. Det kan være alt fra modellervoks, til tegning/maling, måske leg med fortællingen osv.

Fejring og tak: Så "dækkes bordet". Der deles servietter og glas ud og serveres noget helt enkelt, lidt frugt, en glas juice eller lign. Inden man spiser er der fælles takkebøn eller en sang.

Udsendelse: Så er forløbet ved at være slut. Der rundes af og sendes afsted med velsignelse og håndtryk eller knus til hver enkelt.

Jeg vil gå mere i detaljer i det følgende. Men også tilføje her, at sådan er forløbet tænkt, da det er udviklet til børn i alderen 3-6, 6-9 og 9-12 år, typisk i noget søndagsskole-lignende arbejde i den episkopale kirke. Jeg vil i forbindelsen med mit forsøgs-år med konfirmander gribe visse elementer anderledes an og alligevel forsøge at være tro mod ideen om en form for liturgisk ramme omkring fortælling, respons og samvær.

Det religiøse sprog

Børns kendskab til Gud er ofte meget enkelt, u-differentieret og nonverbalt. Det betyder ikke, at de ikke har et kendskab til Gud eller en forståelse af, hvem Gud er. Men de har blot ikke et sprog for det og kan have svært ved at sætte ord på, hvem/hvad Gud er.

Her går Godly Play på to ben: Det ene at give børnene et øget kendskab til Gud. Ikke gennem fakta eller underholdning, men gennem den væsentligste kilde til kendskab om Gud: Bibelens fortællinger.

Og det andet at lære børnene et sprog, hvorigennem de kan udtrykke det, som de oplever, tænker og føler om Gud. Her er leg en oplagt mulighed.

Allerede tidligt har børn en forståelse for matematik. Har jeg tre bolde, og du tager den ene, har jeg kun to tilbage. Det kan et barn sagtens se og forstå. Hvis det ene barn har fire kiks og det andet kun tre, kan et barn nemt forstå, at fire er mere end tre.

Men barnet har ikke sprog for det. De kan ikke sige $3 - 1 = 2$ eller $4 > 3$

Det matematiske sprog lærer de først senere.

Tilsvarende med det religiøse sprog. Børn kan sagtens have en forståelse for Gud, uden at være i stand til at tale ret meget om Gud. (Her er der i øvrigt i vores kultur måske en tendens til, at mange voksne heller ikke har sprog for at tale om Gud. Min erfaring er, at manges sprog omkring det religiøse begrænser sig til noget i retning af "der er nok mere mellem himmel og jord").

Det religiøse sprog er anderledes end andre sprog. I det matematiske sprog taler man om funktionerne

- at lægge til (addere)
- at trække fra (subtrahere)
- at gange (multiplicere)
- at dele (dividere)

Det kristne religiøse sprog har andre funktioner end i matematikken. Her handler det om

- a. at skabe identitet
- b. at udforske den kristne betydning
- c. at gøre forløsning mulig for verden og samfundet
- d. at åbne vejen til at opleve nærværet af den mystiske Gud

Disse funktioner åbnes for os gennem

- ad a) de bibelske fortællinger
- ad b) Jesu lignelser
- ad c) de liturgiske handlinger
- ad d) stilheden, eftertænksomheden, andagten.

Godly Play er en metode til at lære dette sprog at kende. Inden for rammen af Godly Play leges/fortælles bibelfortællingerne, der gives plads til fælles forundring over det, vi har hørt/set, der åbnes mulighed for respons på det sete/hørte gennem eget kreativt arbejde og der indbydes til bøn, stilhed og eftertænksomhed på en naturlig og inkluderende måde.

Bibelfortællingerne er opdelt i kategorier alt efter om det er "hellige fortællinger" fra GT eller NT. Om det er kernefortællingerne eller berigende fortællinger. Om det er lignelser eller liturgiske fortællinger osv.

Hver fortælling har sine rekvisitter, figurer mv. og er fysisk til stede i rummet. De står placeret på hylder/reoler, og er organiseret, så det er tydeligt at se, hvad der er hvad. Det vil med andre ord sige, at Bibelens fortællinger er visuelt tilstede, side om side med den trykte bibel og salmebog.

(Det er naturligvis ikke alle bibelens beretninger, der står i rummet. Hver enkelt fortæller udvælger sig dem, som man finder mest relevant. Nærværende læseplan er mit bud på, hvad der kunne være relevant med konfirmander).

Bibelfortællingen er skrevet til fortælleren (med fuldt manuskript inkl. anvisning til brug af figurer og rekvisitter undervejs). Det kan føles i starten som at male et maleri efter numre ... men det er kun i starten – og kun for fortælleren. Tilhørerne oplever en fri fortælling, som ikke er oplæsning. Og en fortælling som ledsages af noget visuelt, der kan fastholde opmærksomheden. Tilhørerne vil også opleve en langsommelighed, der (når man har vænnet sig til den og har lagt hele effektivitetstankegangen lidt bag sig) vil åbne for et nærvær, som både gør fortællingen godt og fremmer "indlæringen af sproget" og dermed også af forståelsen af sammenhæng.

Fordi fortællingen er levende ord og samtidig synligt tilstede, vil det være meget nemmere end med Bibelen som bog at trække linjer mellem forskellige tekster og dermed vise den røde tråd gennem Bibelen. Rent fysisk kan man for eksempel placere "udvandringen af Egypten" ved siden af "Nadveren" og dermed lave en kobling mellem den "gamle" påske og den nye. Eller man kan placere "den gode hyrde" sammen med "Nadveren" og lade hyrdemotivet og Salme 23 sætte nadveren i et relevant perspektiv for børn eller konfirmander. At lave den slags koblinger er langt nemmere med en "synlig" historie end med tekster, der sættes op over for hinanden.

Det at få øje for de lange træk og den røde tråd vil være med til fremme evnen til at kunne bruge det religiøse sprog og kunne gå i samtale omkring Bibelens fortællinger og relevans.

Tærsklen

Man taler jævnligt om, at tærsklen til kirken og til et fællesskab med udgangspunkt i kirken er for høj. Men lige præcis for børn og børnefamilier gøres meget for at sænke tærsklen. Baby-salmesang, spaghettigudstjenester og mini-konfirmander mv. gør indgangen nemmere for mange. Og her gør præster også et stort arbejde for at konfirmander kommer godt over tærsklen.

I Godly Play arbejdes meget bevidst med, at tærsklen også har en positiv betydning og faktisk kan være en rigtig god idé – når man blot er tryk ved, hvad der er på den anden side af tærsklen. Når man følger ideen i Godly Play for børn og tager imod dem udenfor den lukkede dør. Hilser på dem, snakker med dem og følger dem ind i rummet, én af gangen, når de er klar til det, så viser man helt konkret, at nu krydser vi (dør)tærsklen. Vi bevæger os ind i et andet rum. Herinde er fokus på noget andet end udenfor. Herinde er sproget anderledes. Herinde kan der også være stilhed som en del af sproget.

Med andre ord forsøges ikke gøre det "indenfor" til det samme som "udenfor". Tværtimod gøres tærsklen i sig selv til noget særligt og det at krydse den får opmærksomhed.

I virkeligheden er det jo det samme, vi forsøger, når vi gør konfirmanderne fortrolige med gudstjenesten. Forskellen er blot, at hvor man ofte kan have et ønske om, at få tærsklen til kirken lavere, så er fokus i Godly Play snarere på, at forstå betydningen af tærsklen som overgangen til noget helt anderledes.

Arkitekturen i sig selv, kirkekunsten, liturgien, alter, døbefont og prædikestol signalerer tydeligt, at dette rum er anderledes. Og at det er anderledes kan netop åbne for også at gå til det på en anden måde end udenfor.

Ideelt set indrettes konfirmandstuen/undervisningslokalet, så det på samme måde signaleres, at her sker noget særligt. Og helst skal det være noget helt andet end skole, der signaleres, hvis vi vel at mærke vil gå til konfirmationsforberedelsen som noget andet end traditionelle skolefag med to streger under facit.

Cirklen

Cirklen fortsætter i samme spor. Det anderledes rum.

Der kan være mange pædagogiske grunde til at sidde i en cirkel. Alt fra at ingen kan "gemme" sig, at alle er lige, at det er nemmere at fastholde fokus og en god klasse-disciplin osv.

Men overordnet set er der noget oprindeligt trygt og godt ved at sidde i en cirkel. Der skabes et fælles centrum, hvor alle er med og alle kan se. Det minder om at sidde om et bål, gå om juletræet og den slags positive oplevelser. Der er simpelthen forskel på at stå i en kø eller være en del af en cirkel.

Når det får særlig betydning i Godly Play sammenhæng, er det også for at flytte fokus fra underviseren, læreren, præsten og til fortællingen. Det er den, der er det fælles fokus og vi har alle lige adgang til den.

Derfor er det også helt afgørende, at fortælleren ikke taler ned til tilhørerne. Der skal være jævnbyrdighed. Svar skal ikke korrigeres, højest spørges ind til. Der skal etableres en stille familiær tryghed i forundringsfasen, som tillader alle at udforske fortællingen.

Fortællingerne skal ikke "oversættes" eller tolkes, men åbnes så alle kan få en chance for selv at høre og forstå. Derfor stilles meget åbne spørgsmål, så som:

Hvorfor fortalte han mon denne lignelse, for at fortælle om Guds rige?

Hvad mon manden, der såede det lille frø, lavede, mens det voksede?

Nu er jeg spændt på ... hvilken del af denne historie kunne du bedst lide?

Jeg tænker på ... hvilken del er vigtigst i denne historie?

Hvor er du i historien? Er der noget i den, der handler om dig?

Jeg spekulerer på, om der er noget i denne historiel, som vi kan fjerne og stadig have alt, hvad vi har brug for. Er der noget, vi kan undvære?

osv.

Der er tale om spørgsmål, som på forskellig måde kan gøre os bevidste, om det vi har hørt. Udfordre os til at finde en forståelse/tolkning af teksten. Inkludere os selv i historien og dermed finde relevans for vores tid og liv. Pille historien fra hinanden, samle den igen, og dermed bliver klogere på både historien og os selv.

Der er med andre ord tale om både teologisk og identifikations-skabende arbejde. Dogmatikken spiller med ved siden i et sådant omfang, at Godly Play sommetider er blevet kaldt "Playfull Orthodoxy". Den både rodfæster i den klassiske teologi og den åbner mod nye mennesker, nye ideer, nye situationer og nye måder at tænke uden at blive rodløse.

Respons

Stilheden er en væsentlig del af responsen på det, vi har hørt og talt om. Men stilheden hjælpes ofte bedst på vej med noget at lave samtidig. Derfor bruger man med børnene diverse kreative valgmuligheder. Det er under stilheden og det kreative arbejde, at nye aspekter og tanker dukker op.

Lige akkurat med konfirmander forudser jeg, at stilheden og kreativt arbejde kan være en udfordring. Ikke mindst at få det organiseret på en måde, så alle kan rummes og ingen føler, at det er "barnligt" eller "pinligt". Samtidig er det dog også min erfaring, at de fleste konfirmander er glade for at få lov at lave noget kreativt. Vi har god erfaring med at lade dem dekorere deres lærredsindbundne salmebog med symboler og med at lade dem lave ikoner over deres konfirmationsord.

Der skal gøres lidt forsøg op dette område, for ideen med at være stille samtidig med at hænderne arbejder virker god.

Festen

Formålet med "festen" – altså et afsluttende let måltid/snack og tak – er at sætte tempoet ned, være tilstede, opleve sig som en del af fællesskabet ved at spise sammen og at kunne sætte ord på alt det, mere til og sige tak. På den måde kommer "festen" til at være en illustration af (en del af) nadverens betydning i gudstjenesten.

At slutte med at opleve fællesskab i praksis i en form for måltidsfællesskab mærkes med kroppen og huskes på den måde anderledes end hvis det blot var formuleret med ord.

Også her vil det, som med det kreative arbejde, kræve en nytænkning i forhold til praktikken ved konfirmationsforberedelsen. Her savnes også erfaring, og det vil være nødvendigt at prøve forskellige modeller af.

Hvorfor bruge GODLY PLAY med konfirmander – og i det hele taget med mindre og større børn?

En gennemprøvet **metode** for børn! ... Men endnu ikke på dansk grund særlig gennemprøvet med konfirmander.

En **teologi**, der tager børn alvorligt. Der forholder sig til det, at Jesus kalder barnet for den største i Guds rige. At han tager imod børnene, lægger hænderne på dem og velsigner dem. At han siger, at den som ikke bliver som et lille barn, kommer slet ikke ind i Guds rige.

Det vil sige en teologi, der forholder sig til at læren OM Gud også kan handle om relationen TIL Gud – og at den teologi benytter et særligt sprog, som man ofte først skal til

at lære, om end man på forhånd har en form for forståelse af, hvad det sprog kan bruges til.

Et alternativ til endnu mere **heldagsskole**: Konfirmationsforberedelse – som efterhånden mange steder er placeret efter 5-6 timers skolegang – kan med fordel struktureres helt anderledes end skolen. Dels for at kunne gribe konfirmanderne efter en lang skoledag – men også for at markere, at kirken er noget andet. Kirken er et helt anderledes hus. Vores grundbog i ”faget” er af en helt anden karakter end i matematik, biologi osv. Her er ingen facit. Her er rammer, der ikke altid er klart definerede. Og her er indhold, der meget nemt kan sprænge de rammer, vi selv forsøger at sætte. Undervisningsformen kan med stor fordel markere, at det er anderledes at gå til præst end til skole. Jo mere vi gør ud af at gribe tingene anderledes an, des mere fokus kan vi give netop det særlige vi har: Liturgien, Ordet, sangene/salmerne, stilheden, bønner, samtalen, samhørigheden, ”menigheden”, fællesskabet, omsorgen, måltidsfællesskabet, ritualerne, løfterne osv osv.

En **pædagogik**, som primært handler om nærvær, at lytte og at skabe rum for at lære det nye sprog og frimodighed til at tage det i brug. Med-inddragende. Alle kan deltage. Kræver ingen boglige kvalifikationer. Fremmer fantasien, åbenheden, forundringen – og at holde fokus.

Et konfirmations forberedelsesforløb, der logisk kobler fortælling, **liturgi**/handlinger, kirkegang/farver, forundring og stilhed.

HVORDAN BRUGE GODLY PLAY MED KONFIRMANDER?

GODLY PLAY med konfirmander er IKKE et komplet tag-ned-fra-hylden-og-du-er-i gang materiale.

Det er endnu et værktøj, du kan have i din værktøjskasse og tage det i brug som en slags omkvæd mellem alt det andet, du holder at gøre med konfirmanderne.

Som nævnt tidligere er der en række områder, hvor det vil kræve noget gennemtænkning og nogle forsøg for at finde ud af om – og i hvilket omfang – de enkelte af elementerne i et Godly Play forløb kan tænkes ind.

Det vil givetvis også virke forskelligt fra hold til hold. Der kan være disciplinære udfordringer på hold, som gør denne arbejdsfor umulig – og andre hold, hvor det måske netop er denne form, der kan lade sig gøre.

Men da konceptet er udviklet til børn – og da det er et rimeligt komplekst program at sætte sig ind i – har jeg inden kommende sæson gjort mig nogle overvejelser over hvordan jeg vil bruge det. Det materiale, jeg foreløbig har lavet, vil danne grundlag for en løbende afprøvning og evaluering, så jeg forhåbentlig efter konfirmationerne i foråret 2017 kan samle erfaringerne i en konkret læseplan bygget op omkring bibelfortælling ved hjælp af Godly Play.

Ganske kort skitseret følger her hvilke temaer, bibeltekster mv. jeg vil forsøge at bruge og hvordan jeg tænker det ind i det overordnede forløb.

MÅL: at konfirmanderne får en klar fornemmelse af Bibelens røde tråd. At de gennem at lytte til mange bibelhistorier og gennem forundring guides til at se relevansen også i deres eget liv, oplever Bibelen mere som en åben end som en lukket bog.

MIDDEL: Kristuskransens Kristus- og JEG-fortælling vil danne rammen om den liturgiske indledning/andagt.

Bibelen fortalt via Godly Play metoden vil være den primære form, dog kombineret med dels et GT-tour de force forløb, hvor GT fortælles frit fra 1. mosebog til og med nogle af de små profeter samt en gennemlæsning af Peter Madsens Menneskesønnen.

Det hele skal løbende bindes sammen med kreativt arbejde, opdagelse af kirkerummet som "et helt andet sted", hvor tærsklen er høj, fordi det er den nødt til at være, når den åbner til så særligt et sted. En form for forklarelsens bjerg i miniature.

Der skal naturligvis også tilføjes en hel masse andre tiltag i form af cykeltur, leg, Cooperative Learning, quiz, take-a-stand, filmklip mv.

Min plan er, at konfirmanderne først skal begynde at forholde sig til selve Bibelen (som bog), når de har hørt og lært meget af den at kende. Når først de får den i hånden, skal de helst kunne opleve genkendelse mere end uoverskuelighed.

Oversigt:

Gammel testamente. Hellig historie

Skabelsen (Hellig historie –GT Kernepræsentation)

Fokus er her på GAVEN. Livet som en gave. Så stor, at man næsten glemmer, at det er en gave.

Ligeledes på velsignelsen, der markeres som en velsignende hånd over ”fortællingen” til hver dag.

Og endelig at se sig selv, som en del af skabelsen.

Lektionen kan lægge op til en snak om bibelens skabelsesberetning kontra videnskabens tilblivelses teorier. Måske noget om at læse hvert skrift ud fra skriftets hensigt. Et kærestebrev skal man ikke rette i for at finde stavfejl. Til gengæld er der heller ikke meget romantik at finde i en videnskabelig afhandling om arternes udvikling. Bibelen skal læses som en slægtsbog. En bog, der gennem fortællinger, poesi, ordsprog og meget mere fortæller om relationen mellem Gud og msk.

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvor kommer vi fra? Kan videnskaben og bibelen overhovedet være i stue med hinanden? Kan vi bruge bibelen til noget eller må vi kassere den allerede efter at have læst side 1? Hvor siger man tak for den største gave?

Syndefaldet ”The falling apart” (Hellig historie –GT Berigende lektion)

Syndefaldsberetningen – er det relevant stof for konfirmander 2016? Giver den andet end en forklaring på syndens tilstedeværelse og på hvorfor vi mennesker ikke lever i paradiset, men på afstand af Gud og i åbenlys konflikt med skaberværket (udnyttelse for egen vinding osv).?

Lektionen her giver flere aspekter til syndefaldsberetningen, ligesom den også bidrager med vinkler, der kan flytte teksten fra ”blot” at være en bibelhistorisk årsagsforklaring til at være spejling af en virkelighed, som vi kender i dag: Vi lever ikke i paradiset, men kan godt få øje på velsignelser i vores liv; vi kender også til fristelsen til at vælge det, som vi selv har lyst til, fremfor at gøre det, vi bør; vi ved også af erfaring, at selvom det at kende forskel på godt og ondt ikke nødvendigvis fører os tættere på Gud, giver det os dog en mulighed for at gøre verden til et bedre sted osv.

At spise af træet til kundskab om godt og ondt er samtidig at få øjnene åbnet for forskelle, man ellers ikke så. For Adam og Eva var der mange forskelle – også andre og mere end blot godt og ondt – som blev synlige. Det var forskellen mellem kvinde og mand, mellem godt og ond, mellem ret og forkert, mellem troskab og svigt, mellem Guds paradiset og verden udenfor.

Fortællingen åbner for en snak om konsekvensen af at overtræde Guds bud, men også for en snak om Guds fortsatte velsignelse.

Identifikationspunkt med konfirmander: Jeg er vel ikke værre end de andre? Det er hendes skyld! At se sig omkring og opdage, at vi ikke lever i Paradis. Paradis, utopia. Guds vilje, vores ønsker. Synd/skyld vs. Guds velsignelse.

Den store familie. (Hellig historie –GT Kernepræsentation)

Fokus er på Guds nærvær med sit folk og OS som en del af det Guds folk, der lever under Guds nærvær.

Men også netop Guds flygtige nærvær. Altså at Gud er nær – men opleves fjern og ikke-nærværende.

Særligt er her også velsignelsen (som i Skabelsen) der markeres med hænder omkring Abraham: ”Da kom Gud så nær ved Abraham og Abraham kom så nær ved Gud, at ...”

Identifikationspunkt med konfirmander: At også vi er en del af den store familie. Talrige som stjerner på himlen og sandet på stranden og i ørkenen. Fortællingen tager meget smukt (trods næsten ordløst) fat i temaet, at de gamle dør fra os. Slægt følger slægt.

Udgangen af Egypten (Hellig historie –GT Kernepræsentation)

Fokus er på Guds redning af sit folk. Gud er med sit folk – igen i et flygtigt nærvær, hvor folket sommetider ikke kan få øje på Gud.

Fortællingen er relevant i GT-sammenhæng, men også fordi netop denne tekst holdes levende i den jødiske påskeliturgi, som jo også var den Jesus og disciplene kendte/brugte og som fik nyt indhold skærtorsdag aften.

Vigtigt derfor senere i forløbet at kunne koble netop denne fortælling med ”den anden påske”.

Identifikationspunkt med konfirmander: Når liv kræver død. Når ofret er uundgåeligt. Når kærligheden kræver mere end kærligheden næsten kan bære.

Ny testamente. Lignelser

Den barmhjertige samarianer: (lignelser - kernepræsentation)

Fokus: Næstekærlighed. Det største bud i loven.

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvem er min næste? Hvem skal vi vise næstekærlighed? Hvor går grænsen? Findes der overhovedet en grænse?

Den gode hyrde: (Lignelser - kernepræsentation)

Fokus: At have en hyrde – at være et får.

Tryghed. Også i det ”farlige”. Denne lektion er et miks af lignelsen om de 100 får, Sl. 23 og Jesus, som den gode hyrde (inkl. daglejere og ulven)

Lignelsen er en forudsætning for senere at kunne lave en kobling til nadveren, hvor den gode hyrde samler alle omkring sit bord.

Identifikationspunkt med konfirmander: At være tabt og blive fundet. At følges med én, der kender vejen. Fri eller bundet? Ansvar for sit eget liv.

Den værdifulde perle ... (lignelser - kernepræsentation)

Giver bedst mening at inddrage, hvis man i forvejen bruger Kristuskransen i konf. forberedelsen. Ellers kan den udelades.

En meget kort himmerigs-lignelse – blot et vers – hvor et afgørende punkt bliver snakken efterfølgende. Er købmanden et menneske, der finder Gud – eller er købmanden Gud, der finder et menneske?

Identifikationspunkt med konfirmander: Hvad må ting koste for os? Har noget så stor værdi, at vi er klar til at sælge alt? At opdage sig selv som den værdifulde perle, som kostede Gud alt.

Sædemanden (lignelser - kernepræsentation)

Fokus: Guds ords vækst, grokraft. OG på sædemanden, som vil vækst og udbytte, men ikke tænker i profit, når han sår.

Umiddelbart ikke et emne, der optager konfirmander meget, men kan give en god snak om, hvordan vi tager imod det, som andre giver os.

Identifikationspunkt med konfirmander: At blive fyldt af noget. Lade det gro. Giver Gud os noget? Kan noget fra Gud (Guds ord) eller andre slå rod og vokse i os? Kan både godt og ondt gro i os? Er det bare et billede/en lignelse, eller er der noget om snakken?

Den største lignelse / The greatest parable (Hellig historie – NT Kerne-præsentation)

Fokus: Guds flygtige tilstedeværelse i Jesu offentlige tjeneste.

Et overblik over Jesu liv og gerning – flot bundet sammen i en linje fra bebudelsen over forklarelsen til opstandelsen.

Dette er en lignelse – fordi Jesus ikke er et vindue, hvorigennem vi kan se Gud. Jesus er snarere en legemliggørelse af Gud i et skrøbeligt og ufuldkomment menneske. Som i en lignelse kommer Jesu liv både til syne og skjules. Det skjuler og det viser både Jesu guddommelighed og menneskelighed, men også af nåde (og i mindre grad) guddommeligheden og menneskeligheden i vores liv.

Dette er den største lignelse, fordi Jesus er lignelsernes kilde. Han er den, der skaber lignelserne – og ud af hans liv kommer vores hellige historier, vores liturgi, vores eftertænksomme stilhed også som lignelser.

Identifikationspunkt med konfirmander: Gennem denne samlede fortællinger med 13 billeder/episoder i Jesu liv, bliver det tydeligt, at Jesus mødte mennesker, lige der hvor de var. Han mødte dem og kom dem i møde. Jesu liv kan altså ikke ses isoleret, men har

hele vejen igennem med mennesker at gøre. Samtidig peger de tre hovedpunkter (bebudelse, forklarelse og opstandelse) ud over den historiske tidsramme i Galilæa og Judæa for ca. 2000 år siden og ind en forståelse af Jesu nærvær i AL tid.

(For øjeblikket findes **Den fortabte søn, De betroede talenter, Arbejderne i vingården** ikke som manuskript/materiale. Jeg vil arbejde på at få det udarbejdet).

Liturgisk

Påskens ansigter (deles over 1-7 gange) (liturgisk)

Fokus: En samlet Jesus fortælling – men med korset som fokus. Oplagt sammentænkt med Kristuskransens perler.

1. Maria, Josef, Jesus (jeg perlen)
2. Jesus som 12 årig (jeg perlen "jeg er lille men dog stor ...")
3. Jesu dåb (dåbsperlen)
4. Jesus i ørkenen (ørkenperlen)
5. Jesus helbreder den blinde mand (offerperlen/kærlighedsperlen) og skaber lignelser
6. Jesus spiser med disciplene skærtorsdag, samt oliebjerg, tempelblokken, tilfangetagelsen. (kærlighed/offer)
7. Jesus korsfæstes og opstår igen. (nattens perle og opstandelsen)

Bemærk: Fra at have billederne liggende på en linje placeres de til sidst i en cirkel. Også her en kobling til kr. kransen.

Identifikationspunkt med konfirmander: Som med Den største lignelse at give et overblik over Jesu liv og se Jesus som et menneske i tiden.

Den hellige familie. (Liturgisk)

Den hellige familie er den matrix (latin = livmoder) det nye liv kommer fra. Historien handler ikke bare om Jesu fødsel men om universets genfødsel. Jesu komme er total forandring.

Fortællingens figurer er julekrybbe. Men den står fremme hele året på den mest fremtrædende plads på reolen. Denne fortælling kan fortælles ved hvert skift i kirkeåret/farveskift og kommer derved til at være en rammefortælling for alt andet, vi hører om. En slags omkvæd og påmindelse om de udstrakte arme hos både det spæde barn i krybben, den korsfæstede og den opstandne.

Identifikationspunkt med konfirmander: Rækker Kristus også sine arme ud for at give mig et knus? Altså: Er Jesus virkelig opstået fra de døde?! eller er det bare noget man siger.

Dåben (liturgisk – kernepræsentation)

Fokus: Invitation til at tænke på dåbens gave med glæde.

Her er fokus på dåben, treenigheden og os. Og på at netop dette ritual forener fortid, nutid og fremtid.

Afsluttes med lystænding og navns nævnelse for hver enkelt. Dåbens lys er tændt når livet slukkes.

Identifikationspunkt med konfirmander: Egen dåb og betydningen af den. Særligt hvis nogle endnu ikke er døbt. Kobling til konfirmationen som bekræftelse af det, som er sket og har evig betydning.

Den gode hyrde i nadverfællesskabet (liturgisk)

Fokus: Kobling af den gode hyrde og Jesu omsorg for os, når han giver sit liv for os.

Bevægelsen går fra den ene fortælling "Jeg er den gode hyrde" til nadverfællesskabet, hvor hyrden selv byder ind og sidder for bordenden.

Hertil kan bindes til Udgangen af Egypten (og den første påske).

Identifikationspunkt med konfirmander: Nadverbordet skærtorsdag aften i Jerusalem er udvidet med flere plader og inddrager nu også nadverbordet i Gjellerup kirke og os, der modtager brødet og viden der. Som med "Den store familie - GT" at se sig som en del af en større helhed. (Jf. at mange af alterbægrene i Gjellerup Kirke er skænket af mennesker gennem mange år - og bærer deres indgraverede navne.)

Kirkeåret (liturgisk - kernepræsentation)

Kirkeåret er normalt en af vanskelige ting at gøre interessant og meningsfuld for konfirmander. Materialet og ordene i dette forløb får det vist på en rigtig god måde. Her tales om tid. Begyndelse og slutning. Og om hvordan begyndelsen og slutningen bindes sammen i kirkeåret, så vi husker, at for hver begyndelse er der en slutning – og for hver slutning er der en begyndelse.

I dette forløb bliver kirkeårs gennemgangen en repetition af Kristuskransen og af den røde tråd gennem Bibelen. Det giver bedst mening af præsentere kirkeåret via denne metode samtidig med - eller som oplæg til – pinsen, da særligt pinsen kommer til at skille sig mærkbart ud i gennemgangen.

Helligånden kan meget vel være kendt stof inden. Generelt vil jeg anbefale at man tidligt motiverer konfirmanderne til at tænke trinitarisk om Gud. Jo tidligere de får en fornemmelse af den gåde, des flere opdagelser gør de sig i både liturgien, bibelteksterne og kirkerummet.

Inspiration til at arbejde trinitarisk i forkyndelse og undervisning, har jeg blandt andet fundet i Michael Reeves, Den smukke Gud, Credo 2013.

Identifikationspunkt med konfirmander: Tid. Den går og den kommer. Der er din egen tid - men også den tid, som du deler med andre. Hverdage og højtider.

Religionspædagogiske overvejelser

(Følgende er langt hen ad vejen et referat af Friedrich Schweitzers bog, *Barnets ret til religion*, suppleret med kommentarer og andre relevante input. Hvor anden litteratur er inddraget er det tilføjet i noterne.)

Friedrich Schweitzer indleder sin bog "Barnets ret til religion" med at beskrive tre vinduer ind i børns verden.²

Det første vindue er tillid og håb. Barnet fødes ind i en relation til nogle voksne, hvis opmærksomhed det er afhængigt af på alle måder. En sund opvækst kræver pålidelige voksne. Ellers bliver barnet sygt. Livet kan ikke folde sig ud for dem.

Barnets reaktion på kontakt og kærlig omsorg er tillid. Man taler om spændingen mellem grundlæggende tillid og grundlæggende mistillid.

Men dermed antydes også, at der er andet på spil end det som far, mor eller andre voksne er garanter for. Det drejer sig om en ubetinget tillid – om tilliden til, at man kan have tillid til verden. At man kan have tillid til verden, kan intet menneske være garant for. Det viser hen til spørgsmålet om Gud, også selvom barnet ikke er istand til at udtale dette spørgsmål. **Findes der i denne verden en kærlighed, som jeg fuldt og helt kan stole på, eller findes den ikke?**

Det andet vindue har med slutningen af livet at gøre. Hvornår skal du dø? Og skal jeg også dø? Barnet får tidligt en erfaring af død. Et dødt dyr på vejen, en kær slægtnings død eller lign. Døden medfører spørgsmål, vi ikke kan svare på. Hvad betyder døden for vores liv? Hvad kommer der efter døden? Hvorfor skal vi dø?

Døden har med relationer at gøre. Forældrene må ikke dø, for "så bliver jeg jo alene". Døden truer barnets sociale verden og lader ane, hvor skrøbelig den er.

Det tredje vindue ind i børns verden handler om Gud.

Det direkte spørgsmål om Gud dukker kun op i børns liv, hvis de møder ordet Gud.

Ordet Gud og forestillingerne om ham er for børn ofte noget hemmelighedsfuldt, der giver anledning til mange spørgsmål, som ikke er lette at besvare. Hvad gør Gud? Hvor bor Gud? Kan Gud se mig? Kan Gud tale?

HVORDAN er Gud stor? Kan han ikke også være lille? Hvordan kan han være overalt, når han også skal være noget bestemt? Og hvor "er" han, når han er i alle og dog er udelelig? Og endelig: Når han var til FØR verden, hvordan kan han så være i den?

Vil vi se ind i børns verden findes altså disse tre vinduer (og givetvis også flere):

Noget grundlæggende om tryghed og tillid.
Om liv og død.
Og om "Gud".

For mange voksne er det svært at se klart ind gennem disse vinduer. Forhindringerne er blandt andet, at vi som voksne ofte gerne vil lægge vores "barnetro" bag os og forholde os

² Side 14 ff.

til tro på en mere intellektuel måde. Det vil sige at vi i udgangspunktet lægger afstand til netop den tilgang til troen som er barnets.

En anden forhindring i tråd med den første, er at vi ofte gerne vil besvare børns store spørgsmål med klare svar. Facts. Naturvidenskabelige svar. Dermed kommer vi ofte til at svare på noget andet, end børnene spørger om.

Og endelig spiller det meget ind, hvordan vi selv har oplevet religionens plads i vores opvækst. Er religion noget med forskrifter og dårlig samvittighed – og en Gud, som ser alt, straffer alt og ikke elsker ubetinget – ja, så vil vores dårlige oplevelse af religion påvirke vores måde at kunne tale med barnet om barnets tanker og oplevelser.

En åben dialog med børnene kan vise den voksne de vinduer, som man har glemt eller forsømt at kigge igennem.

Det er derfor en vigtig del af ethvert religionspædagogisk arbejde med børn og teologi, at lade samtalen være åben. Så får både børn og voksne udbytte af den. Børn og voksne må se gennem vinduerne sammen.

Det vil sige opdage sammen og tale sammen. Det kræver et andet sprog end det videnskabelige og det kræver en anden tilgang end den fordomsfyldte.

At vi overhovedet skal forholde os til den gode samtale med børn om Gud, skyldes det ikke mindst, at netop børnene fremhæves i den kristne tro som noget særligt. Som særligt tætte på Gud, som de største i Guds rige. Som dem, der allerede har Guds rige.

Men ydermere taler man om børnenes behov - og her også om man kan sige, at børnene har behov for religion. Den tysk-amerikanske børnepsykolog Bruno Bettelheim er en af dem, der særligt har sat fokus på børns behov³ og har inspireret andre til det samme. Mia Kellmer Pringles følger op på samme emne i bogen "Hvad har børn behov for?".

Mange af børns behov er ligetil. Men er religion en af dem? Kan man overhovedet definere børns behov uden først at afklare hvem barnet er, og hvordan barnet skal forstås?

Bettelheim (som ikke er fortaler for religiøs opdragelse, da han opfatter religion om moralistisk og dogmatisk) leverer dog selv et argument for, at religion kan være afgørende vigtig. Han skriver i sin bog "eventyrets fortryllelse" således: : "Hvis vi håber på at leve ikke blot fra det ene øjeblik til det næste, men med sand bevidsthed om vores eksistens, så har vi mest brug for det, som er vanskeligst at opnå: At finde en mening i vores liv ... " Derfor er det også "den vigtigste og sværeste opgave i opdragelsen..." "at hjælpe barnet med at finde mening i livet.."⁴

[At finde mening i livet](#)

Friedrich Schweitzer ridser fem store spørgsmål op, som uvilkaarligt dukker op i løbet af barnets opvækst. Spørgsmål, der netop handler om at finde mening – og spørgsmål, som også i et vist omfang knytter sig til de tre vinduer.

De fem spørgsmål er:

³ Blandt andet med bøgerne "Eventyrets fortryllelse" og "Om at lære at læse".

⁴ B. Bettelheim: Eventyrets fortryllelse – i psykoanalytisk belysning, bind 1. Kbh. 1999

1. *Hvem er jeg – og hvem får jeg lov at være?* Det er spørgsmål om identitet. Barnet finder sin identitet og sin værdi i den anerkendelse, det møder fra voksne især. Men det søger også en mere dyb forståelse af sig selv. En forståelse som går ud over, at det føler sig set og elsket. Er jeg kun noget i relation til de andre? Eller er jeg også noget i mig selv? Er jeg et frit væsen?

Uden en forståelse af Gud, eller et større JEG, et ubetinget transcendent væsen, kan barnet kun få identitet via sin relation til andre. Men med forståelsen af et større JEG (som kunne være Gud), sættes barnet fri til også at kunne stå på egne ben. (UDFOLDES MERE!!)

2. *Hvorfor skal jeg dø?* Det er spørgsmålet om meningen med det hele. Hvis et barn møder påstanden fra en voksen: "Alle skal dø engang. Sådan er det bare!" oplever det deri, at der er bestemte ting og erfaringer, hvor der ikke findes længsel eller håb. Hvor der ikke er plads til sorg eller vrede, skuffelse eller modstand. For der er ikke noget at gøre. Og hvis det gælder for døden, hvor gælder så ellers? Er verden i det hele taget bare sådan: Uden håb?

Barnet er nødt til at gøre sig sine egne erfaringer/iagttagelser af døden. Hvis ingen kamp er mulig mod døden, så er håbet om en sejr også udelukket på forhånd.

3. *Hvor finder jeg beskyttelse og tryghed?* Det er også et spørgsmål om Gud. Det er det fordi børn, fra de er ganske små (jf. den amerikanske psykoanalytiker Ana-Maria Rizzuto⁵), oplever deres forældre som mægtige bundløse kilder af opmærksomhed, omsorg, varme, beskyttelse og tryghed. For det mindre barn er der noget absolut over denne erfaring.

Barnet har endnu ikke sprog for den slags erfaringer, men de lagrer sig i barnet og er afgørende for om barnet senere i livet kan tilegne sig de bibelske fortællinger om Gud og Jesus og i dem finde en klangbund i sit eget liv.

I de bibelske beretninger kan de grundlæggende sprogløse erfaringer fra den tidlige barndom få sprog. Det åbner op for at også andre grundlæggende erfaringer (såsom længsel, angst osv.) bliver tilgængelige og kan inddrages i samtale med andre mennesker og i egen personlighedsudvikling.

4. *Hvorfor skal jeg behandle andre retfærdigt?* Det er spørgsmålet om grundlaget for etisk handling. Der kan argumenteres filosofisk for, at det er en god idé. Men ofte giver de etiske begrundelser ikke et brugbart svar. For hvor længe skal jeg eksempelvis være retfærdig mod andre, hvis de ikke er det mod mig?

Barnet vil derfor ofte se mere på, hvordan andre praktiserer at leve retfærdigt overfor andre. Det vil altså sige, at den livsindstilling og det livssyn, som forældre og andre har, vil påvirke måden at tænke etisk, mere end filosofiske begrundelser gør det

Religion er ikke den eneste kilde til en særlig etisk holdning og livspraksis, men man kommer nemt ind omkring religiøse spørgsmål, når man beskæftiger sig med etik, moral og retfærdighed.

Der er mange fejlslutninger, hvor Gud netop bliver moralens vogter og ser alt! Det er en forkert forståelse og et misbrug af religion til kontrol og til at understøtte forældres

⁵ Ana-Maria Rizzuto: The Birth of the Living God, Chicago/London 1979

autoritet. Den slags skal undgås. Så meget vigtigere er det derfor også at besvare børnenes spørgsmål bevidst ud fra, hvilke livstydninger, vi finder, er så bæredygtige, at børnene vil kunne have glæde af at få dem formidlet.

5. *Hvorfor tror mange børn på Allah?* Det er spørgsmålet om de andres religion. Det er vigtigt i et multireligiøst/multikulturelt samfund, hvor også konfessionsløshed næsten får karakter af en religion, at kunne give børnene en rimelig indsigt i de andres tro, når børnene spørger til det. Men en samtale vil også nødvendigvis inkludere spørgsmålet om troen i barnets egen familie. "Hvad er vi så? Hvad tror vi på?"

De spørgsmål vil muligvis for mange familier være en lige så stor udfordring at svare på. Intet svar er ikke et svar, barnet kan bruge til noget. Et svar præget af egne dårlige erfaringer fra en måske misforstået opfattelse af, hvad kristendom er, er heller ikke svar, barnet kan bruge til noget.

Skal et svar være brugbart for barnet, er det nødt til at være et svar, hvor barnet kan inddrage sine egne erfaringer og få afprøvet sine egne tanker. Så bliver dialogen åben, samtalen fri og barnet får mulighed for selv at undersøge troen og tankerne i sit eget tempo.

Søren Kierkegaard siger det sådan: "At tulle kristendom i et barn lader sig ikke gøre, thi det gælder bestandigt, at ethvert menneske kun fatter, hvad han har brug for." ⁶

Netop derfor må bibelfortælling og samtale om Gud og tro tage udgangspunkt i, hvem modtageren er og hvor modtageren er. Gør vi noget andet er det bedste fald for lidt og i værste fald et overgreb.

Set fra et evangelisk-luthersk dansk folkekirkeligt perspektiv gør vi overordnet set det, at vi⁷

- a. døber børnene i den tre-enige Guds navn, hvorved de bliver hans børn
- b. Vi synliggør troen gennem ritualer og traditioner, som barnet kan forbinde troen med.
- c. Vi lærer børnene Guds vilje at kende, så de kan handle efter den ...
- d. og det sker primært ved, at vi fortæller de bibelske beretninger, så barnet lærer Gud at kende, som han har åbenbaret sig i historien.

Erfaringen viser, som Carsten Hjorth Pedersen fortæller i bogen "Barnetro og voksentro", at barnets første opfattelse af Gud springer ud af deres opfattelse af far og mor. Det bekræfter både erfaring, psykologi og teologi. Små børn lærer ikke det grundlæggende om Gud ved at få en masse at vide OM ham, men ved at vokse op hos forældre, der møder barnet med kærlighed og sund autoritet.

Det afgørende i oplæringen i den kristne tro er ikke ordene vi siger, men livet vi lever.

Når vi i en barnedåbs-tradition skal se på kristen oplæring, er det vigtigt at vi holder fokus det rigtige sted. Den kristne oplæring sker på baggrund af dåb – og ikke med henblik på

⁶ Afsluttende uvidenskabeligt efterskrift til De Philosophiske Smuler. Samlede værker VII side 514

⁷ Carsten Hjorth Pedersen: Barnetro og voksentro, Kristent Pædagogisk Institut 2007, s. 15

dåb. Udgangspunktet er, at børnene ER Guds børn, og at de nu skal lære at blive, hvad de allerede er. Derfor er omvendelsesforkyndelse for børn en misforståelse.

Ifølge Ivar Asheim⁸ (jeg har ikke selv kunnet finde citatet fra Luther) giver Luther udtryk for, at småbørn, som hører om Guds kærlighed, modtager dette budskab uden nogen som helst tvivl, og ingen tro er bedre end dette. Derfor kan Luther også sige, at barndomsårene er uden kors.

Den tanke følger Friedrich Schweitzer op på.

Børn gør sig tidlige erfaringer – uden at have sprog, - bla. erfaringer af forældre som store og magtfulde, almægtige væsener. Og elementære følelser af tryghed og angst (blandt andet for at være alene)

Når barnet bliver ældre begynder det at forbinde disse erfaringer og længsler med sproglige begreber og historier, som det hører eller selv digter videre på.

Når barnet får fortalt om "GUD", så "ved" det på sin vis allerede, hvad dette ord betyder. Fortællingen OM Gud knytter sig til erfaringen fra den tidlige barndom. En hel side af barnets identitet og udvikling bliver derved tilgængelig for barnet, fordi erfaring og sprog finder sammen og påvirker hinanden gensidigt.

To faktorer kan forhindre dette i at ske positivt.

Den ene kan kaldes "guds-forgiftningen". Det er når man forgiftes af religionen i retning af "Gud ser alt!" og tilsvarende. En overlevering af forvrænget gudsbillede, som ofte fører til mindreværdsfølelse, følelse af overvågning, pres på forventninger til en særlig måde at opføre sig på og præstere på, hæmninger i forhold til seksualitet osv.

Den anden faktor, som kan forhindre at fortællingen om Gud åbner for barnets tidlige erfaring og er med til at give det fælles sprog er, hvis barnet slet ikke hører om Gud.

Børn gør sig erfaringer, som kan betegnes som religiøse, selvom der ikke finder nogen religiøs opdragelse sted. Det der adskiller en religiøs opdragelse fra en ikke-religiøs, er sproget. For det ikke-religiøst opdragede barn, forbliver erfaringerne uden sprog og unddrager sig dermed kommunikation.

Får barnet ikke sproget via de religiøse fortællinger, henter det til dels sprog i fantasy-verdenen, (Superhelte og kampen mellem godt og ondt i spil, film, mv.). De religiøse fortællinger stiller helt anderledes et sprog til rådighed, som understøtter barnets religiøse udvikling og identitetsdannelse.

Schweitzer skriver videre, at vi endnu ikke fra psykologiske analyser kender konsekvenser af en opdragelse uden det sprog, som religionen giver. Hvad sker der ved manglen på kommunikation og ved opsætning af erstatningsfigurer/billeder?

Bedste skøn er, at det kan resultere i belastninger for barnets identitetsdannelse. Længsler uden mål, almagtsfølelse og afmagts erfaringer uden dertil svarende sproglige udtryksmuligheder, elementære ønsker om tryghed, diffus angst for ensomhed - alt dette

⁸ Ivar Asheim, side 148 i "Kirken og nådemidlerne" festskrift til Leiv Aalen, 1976, Universitetsforlaget

er tænkelige følger af den religiøse opdragelses bortfald, som det kunne være gavnligt at undersøge nærmere.

Konklusionen må derfor blive: Lige så meget som man bør advare mod "gudsforgiftning" bør der advares mod at give for lidt sprog.

Vejen må derfor gå midt imellem de to.

[Kan man så tale om barnets ret til religion?](#)

Psykologisk virker det logisk at sige ja, da netop en åben tilgang til de bibelske fortællinger kan gavne barnets identitetsdannelse.

Bibelsk er det ikke svært at finde begrundelser. Jeg har allerede nævnt Jesu særlige omsorg for børnene – ikke mindst kendt fra Markus 10,13-16, hvor de voksne omkring børnene irettesættes for at sætte børnene i anden række.⁹

Mark. 9,37 siger Jesus i diskussionen om, hvem der er den største i discipelflokken, at "den der tager imod et sådant barn i mit navn, tager imod mig." Jesus identificerer sig med barnet og gør dermed barnet til noget ganske særligt.

Børn stilles altså op som forbilleder. De voksne skal "blive som børn" Matt. 18,3. De voksne skal tage imod Gud rige "som et barn" Mark. 10,15.

Og endelig måske det afgørende argument: Gud bliver ikke bare menneske. Han bliver et barn! Det betyder ikke at barnet i sig selv er guddommeligt. Men det udelukker enhver ringeagtelse af barnet.

Set ud fra en kristen synsvinkel er der et særligt forhold mellem barn og tro, som giver barnet ret til at lære kristentroen og dens tradition at kende.

Barnet kommer ikke til den kristen tro ved hjælp af egne indre oplysninger eller spontane oplevelser, men kun ved at blive fortrolig med den kristne tradition og især med de bibelske fortællinger.

Hvem Gud er og hvordan Gud henvender sig til msk, det erfarer vi (og barnet) ud fra hvordan Jesus talte om Gud og hvordan han handlede – frem til hans død på korset og troen på hans opstandelse. Alt dette kan barnet kun erfare gennem en religiøs opdragelse.

Men det betyder ikke, at troen udelukkende er et produkt af opdragelsen. Troen er en relation mellem Gud og mennesker, som ingen udefra kan råde over. Troen er fri. Og den frihed, som er i troen, må ikke bringes i fare.

[HVORDAN opdrage sit barn religiøst, når ... ?](#)

Det kan dog være en stor udfordring at give den religiøse opdragelse videre, hvis man selv har oplevet en forfejlet religiøs opdragelse og derfor har lagt afstand til den.

Men netop fordi barnet ikke selv gør sin ret gældende, giver det den voksne og barnet mulighed for, at lære om det religiøse på en ny måde. Det vil sige, at den religiøse opdragelse (fra kirkens side) må være lagt sådan til rette, at den også tillader den voksne igen at komme i kontakt med deres egen religiøse livshistorie.

⁹ side 59 ff

Det kan også være en stor udfordring at give den religiøse opdragelse videre, hvis man har det som den mor, der i en dåbssamtale sagde til mig: ” *Jeg vil så gerne fortælle, men jeg aner ikke hvad jeg skal fortælle, for ingen har nogensinde fortalt mig noget ...* ”

Usikkerheden på egen uvidenhed kan nemt få forældre til ikke at fortælle noget. For vi er så vant til, at vi skal kende svaret.

Men den opfattelse bør modsiges.

Når det handler om sund religiøs opdragelse, er det ikke sådan, at voksne med de rigtige svar giver de rigtige svar videre, så børnene kan overtage dem. Og at voksne med færre svar, har det mindre at give til børnene.

Opdragelse generelt er ikke sådan i dag. I dag er det vigtigt for de fleste forældre at opdrage i en gensidig proces med barnet, hvor også børnene kan bidrage med deres egne meninger og opfattelser. Sådan må det også være med den religiøse opdragelse.

Begge de to yderpositioner er udfordringen, som skal spore os ind på en måde at fortælle på, som inddrager og kan være med til at give identitet og forståelse af sig selv og se sit eget liv spejlet i den større historie.

Vi skal med andre ord søge svar gennem samtale. Det vigtige er ikke at have de rigtige svar, men at turde stille de spørgsmål, der trænger sig på.

De voksnes usikkerhed og spørgsmål giver derfor det bedste udgangspunkt og mulighed for en **børnevenlig religiøs opdragelse** ved netop ikke at forveksle troen med et arsenal af færdige svar.

Det handler meget om tilgangen.

[Børnefilosofi og børneteologi](#)

Børn stiller ofte meget filosofiske spørgsmål¹⁰

Spørgsmål, som børn kan rejse, kunne være:

Hvad var jeg, før jeg blev født? Har tiden en begyndelse? hvad var der før Gud skabte verden? Oplever jeg det, som jeg oplever, rigtigt, eller er det bare en drøm eller ligesom i en film? Hvorfor lever vi? kan dyr eller computere tænke og føle som vi? Hvorfor findes lidelse og det onde i verden? Findes der noget, jeg kan være helt sikker på? Hvad er rigtigt venskab? skal man altid sige sandheden? hvad er tanker for noget? Er alt forudbestemt? eksisterer tingene også, når jeg ikke ser dem? Er intetheden virkelig? Kan jeg tænke eller forestille mig intetheden?

I stedet for bare at give hurtige svar, er det meget bedre at gå med i barnets tankerække. Først derved finder man også ud af, hvad det er, der lige nu har fået barnet til at tænke de store tanker.

Når børn, af voksne, betragtes som samtalepartnere, er det ikke længere kun voksne, der er lærere for børn, men lige så vel børn, som er lærere for voksne.

¹⁰ side 98

Læsning af gode historier, børnebøger mv. kan fremme den filosofiske tænkning og sætte spørgsmålene i gang. På samme måde er det godt at inddrage kreative og legende metoder, som kan skærpe sanserne og vække forbavselse, tvivl og spørgen.

Børn tænker ikke dårligere eller mindre end voksne. Men deres tankegang udviser en egen logik, som er forskellig fra voksnes.

Er børn også teologer?

Børn er ikke teologer i teologisk videnskabelig forstand. Men børn er i besiddelse af en betydningsfuld evne til at stille teologisk indholdsrigt spørgsmål og en evne til selv at svare på disse spørgsmål. Dog ikke alene, men i samtale med en voksen.

Barnets typiske grundtemaer/spørgsmål er:

- Hvem er jeg, og hvem får jeg lov at være? (om identitet)
- hvorfor skal jeg dø? (om meningen med det hele)
- hvor finder jeg beskyttelse og tryghed? (om Gud)
- hvorfor skal jeg behandle andre retfærdigt? (om grundlaget for etisk handling)
- hvorfor tror mange børn på Allah? (om andres tro/religion)

Bibelfortællingerne kan bruges som anledning til netop at tage fat på disse store spørgsmål. De kan inspirere børn til at reflektere over situationer og erfaringer, som de endnu ikke har tænkt over: At være alene, glad, skændes, blive gode venner, sygdom, død, tab af menneske osv.¹¹

Sammenhæng mellem børnefilosofi og børneteologi

Temaer som lykke, tid, død, søgen efter sandhed osv. er fælles temaer. For børn er filosofiske og teologiske spørgsmål ofte så tæt forbundet, at man ikke kan skille dem fra hinanden.

Hvor voksne kan tale OM Gud, så kan det hos barnet ikke skilles fra også at tale TIL Gud, da børnene ikke kan forestille sig Gud på anden måde, end at han har en direkte relation til mennesker, ligesom mennesker har en direkte relation til ham.

Religiøs opdragelse handler ikke om at formidle overleveret trosindhold og bestemte svar. Det handler om at forholde sig til, inddrage og vejlede i tro, forstået som en personlig relation til Gud – og her kan der ikke gives bestemte svar.

Til forskel fra børnefilosofien lægger børneteologien vægt på bibelfortælling. Voksne skubber ofte paradokser fra sig, mens børn tumler med dem. Paradokserne findes også i fortællingerne. Og troen er netop karakteriseret ved manglen på definitive svar. Hvis der fandtes definitive svar, så ville spørgsmålet om verdens begyndelse og afslutning kunne klares med viden.

Når børn spørger om Gud, skal svarene være på en måde, så de ikke gør yderligere spørgsmål om Gud overflødige eller kedelige. For svarene må ikke give det indtryk, at det er muligt at indfange Gud i en fast definition.

¹¹ side 106 ff – her stor lighed med Godly Plays tilgang til bibelfortælling og forundring. F. Schweitzer skriver side 110 om den amerikanske religionspædagog Jerome Berrymans (skaberen af Godly Play) arbejde med Montessori-pædagogikken, der viser, at det er muligt for børn at leve i de bibelske lignelser.

Børn er teologer i den forstand, at de evner gennem egen tænkning at finde svar på egne trosspørgsmål. Teologi med børn må derfor bestå i at opmuntre og bekræfte dem, så de bringer deres erfaringer og spørgsmål, deres tro og tvivl til udtryk i tanke og tale.

Børns ret til religion er ikke en ret IMOD voksne. Tværtimod er denne ret også for voksne, som selv har været børn engang, og som derfor kan få udbytte af at vejlede børn i religiøs henseende.

Børns spørgsmål er ikke kun store, fordi børn er små. De er store, fordi de også stadig beskæftiger voksne!¹²

Afslutning

Det var så det! Tre fantastiske måneder med fordybelse i både leg og læring. Med religionspædagogik, teologi og formidling som omdrejningspunkt.

Tidligt i min orlov blev det klart, at jeg måtte vælge et specifikt mål for min orlov. Det blev konfirmanderne. Det gjorde det af flere grunde. For det første fordi jeg oplever, at mange konfirmander (og deres forældre) har meget begrænset kendskab til de Bibelske fortællinger, den røde tråd gennem Bibelen og dermed også den overordnede betydning.

For det andet fordi jeg opdagede, hvordan Godly Play giver rum og sprog for at alle kan deltage i samtalen uden forudsætninger. Og det, tænker jeg, er helt afgørende for, at Bibelens fortællinger også kan komme til at vise deres relevans for andre end fortælleren

...

For det tredje fordi det i sig selv er en pædagogisk udfordring at etablere et virksomt læringsrum for konfirmander, når de møder ind til konfirmationsforberedelse efter en hel dag i skole. De er på det tidspunkt fyldt op med traditionel tilgang til tekster og problemstillinger. Der skal noget andet til. Og gerne noget som også kan lave koblinger til andet af det, som er kirkens særkende: Liturgi, stilhed, refleksion, relation osv.

Godly Play er ikke lavet til konfirmander. Det er lavet til yngre børn. Og der er ingen tvivl om, at der er en række udfordringer med at bruge dette koncept med netop konfirmander. Det kan vise sig, at det er helt umuligt. Men det kan også vise sig, at det netop kan være endnu et nyttigt stykke værktøj i arbejdet med konfirmander. Det tror jeg, at det er.

Nu skal det prøves af. Gennem det næste år vil jeg arbejde med Godly Play og konfirmander i praksis. Jeg vil samle erfaringer og løbende evaluere. Jeg vil have særligt fokus på,

- om det af konfirmanderne opleves relevant – eller som barnlig leg.
- Om alle konfirmander kan rummes i det – eller om det stiller for store krav til den enkelte i forhold til disciplin og nærvær.
- Om det åbner for et ligeværdigt sprog omkring Gud, troen og livet.
- Om det gør bibelens fortællinger nemmere tilgængelig for konfirmanderne.

¹² side 138

- Og om formen samtidig kan styrke en liturgisk forståelse, en fortrolighed med stilhed/fordybelse og en nysgerrighed på hvordan "det med Gud" kan have noget med "mig" at gøre.

Ved sideløbende at videreuddanne mig til underviser, håber jeg på et senere tidspunkt at kunne videregive mine erfaringer til andre præster.

Mere om det senere.

For denne gang: TAK for muligheden for denne studieorlov!

*Gjellerup Præstegård
22. august 2016*

*Brian Krüger Iversen
biv@km.dk / 9711 6077*

Litteratur

Berryman, Jerome: Teaching Godly Play, 2009

Berryman, Jerome: The Complete Guide to Godly Play, Vol. 1-8

Schweitzer, Friedrich: Barnets ret til religion (Aros 2006)

Pedersen, Carsten Hjorth: Barnetro og voksentro. Kristent Pædagogisk Institut, 2007

Pedersen, Carsten Hjorth: Dit kompetente, kristne barn – en vurdering af teologi med børn. Kristent Pædagogisk Institut

Kjær, Grethe: Barndommens ulykkelige elsker – Kierkegaard om barnet og barndommen. C.C. Reitzels forlag 1986.

Tange, Nina: Religionspædagogiske Pejlinger 1999

Børn og Gud – et manifest. Udsendt 2013 af Danmarks Folkekirkelige Søndagsskoler m.fl.

Diverse erfaringsbaserede artikler via Godly Play Foundation